

Sunt förnuft måste göra halt

ÖNSKETÄNKANDE Hitler borde inte ha inlett ett krig, Chrusjtjov borde inte ha skickat missiler till Kuba – och Putin borde inte ha intagit Krim. Ändå gjorde de det. Sunt förnuft är helt enkelt inte en bra metod för att analysera staters intentioner, skriver professor Wilhelm Agrell.

Wilhelm Agrell är professor i underrättelseanalys vid statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.

3 mars 2014 kl 17:00 , uppdaterad: 3 mars 2014 kl 20:58

Är det här inte en alltför dyster bild?

Med dessa ord inledde Royal Air Forces representant i den gemensamma brittiska underrättelseberedningen sina kritiska kommentarer till ett utkast till gemensam underrättelsebedömning. Det var december 1938 och analysen avsåg Tysklands snabbt växande militära styrka och landets beredvillighet att utnyttja denna för aggressiva syften gentemot ett militärt och politiskt försvagat väst. Så illa kunde det väl ändå inte vara och i kommentarerna utvecklade flygvapenofficern en rad välkända invändningar. Den tyska ekonomin var ju enligt alla tillgängliga källor hårt ansträngd, man hade använt upp alla sina dolda resurser och detta var knappast något tillfredsställande utgångsläge för att börja ett krig.

Common sense är och förblir en av de vanligaste metoderna för att bedöma en annan stats intentioner och framtida agerande. Det gäller runt

kaffebordet, i tv-soffan, men också i de politiska och militära sammanhang där många skulle förvänta sig mer sofistikerade och insiktsfulla analyser. Sovjetunionen skulle aldrig våga placera ut kärnvapenbärande missiler på Kuba, slog CIA:s främsta analytiker fast i sin gemensamma bedömning den 19 september 1962. Några dagar senare mottog den amerikanska underrättelsetjänsten de första trovärdiga agentrapporterna om att missilerna anlönt och att de transporterades nattetid av ljushyade män i blommiga skjortor.

Felet i common sense ligger i begreppets bägge komponenter: gemensamt och förnuft. **Föreställningen att en utomstående iakttagare kan byta plats med en främmande part är omgiven av tankefällor.** Det monumentala fel som CIA:s analytiker gjorde i september 1962 var att tillämpa amerikansk logik på en grupp sovjetiska beslutsfattare som de visste mycket mindre om än vad de trodde. Ofta sker detta spegelseende omedvetet, eller också uppfattas det som en analys grundad på objektiva hårda fakta. Tyskland hade bokstavligen talat kört sin ekonomi och sina resurser i botten. Ingen kunde rimligen vilja starta ett krig med ett sådant utgångsläge. Ingen utom den som baserade sitt agerande på övertygelsen om snabba och helt omvälvande erövringar gentemot en handlingsförlamad och demoraliserad omvärld.

Svensk försvars- och säkerhetspolitik kom från slutet av 1990- talet att grundas på en ny och optimistisk bild av den internationella utvecklingen i allmänhet och Europas stabilisering i synnerhet. Det vi bevittnade var, enligt denna bild, inte en i raden av avspänningsperioder utan ett historiskt skifte från "fred i vår tid" till "fred i all tid". Väpnat våld var inte längre tänkbart mellan de länder som på heder och samvete lovat varandra trohet i den europeiska säkerhetens och integrationens namn, och som flätats samman i ömsesidiga beroenden.

Med denna euforiska omvärldsbedömning som grund kunde Sverige tryggt lägga ner det nationella försvaret, upphöra med all planering för försvar av det egna landet och i stället låta försvar bli en fråga om deltagande expeditioner utanför den europeiska fredszone.

Georgienkriget 2008 var en så kallad anomali, ett mätresultat som inte överensstämde med den rådande teorin om hur ett land som Ryssland borde agera. Men i enlighet med talesättet att en gång är ingen gång framförde omvärldsbedömningens försvarare en rad hjälphypoteser som fick den på fötter igen. Georgien var ju trots allt bara Georgien, en liten aktör som tagit sig alltför mycket ton, ett land långt ute i det europeiska säkerhetssystemets periferi. Om Ryssland använde militär makt i politiskt syfte, så var det ju där de gjorde det, inte här.

Och dessutom: måste inte Putin först och främst ta hänsyn till en i många avseenden eftersatt ekonomi och infrastruktur som inte hur länge som helst kunde bära bördan av oproportionerligt ökande militärutgifter?

I Ukraina-krisens plötsliga eruption ser vi spåren av detta säkerhetspolitiska

önsketänkande i det som inte blev gjort i tid. Ingen tycks på allvar ha förmått förutse det händelseförlopp som vi kunnat bevittna under de senaste dygnet, ett klassisk militärt kuppanfall, ett Österrike 1938 eller ett Tjeckoslovakien mars 1939. Omvärldens viktiga aktörer agerande inte, de reagerade i efterhand på ett fullbordat faktum, ett Krim som redan var tryggt i ryska händer. Det preventiva politiska agerande som hade syftat till att föregripa och avvärja den ryska kuppen mot Krim övervägdes av allt att döma aldrig, av det enkla skälet att ett ryskt militärt ingripande sågs som en omöjlighet och varje sådan bedömning skulle ha mötts med invändningen att vara ett utslag av alarmism, av att vilja måla en alltför dystur bild.

Vi kommer alltid att bli överraskade, konstaterar den amerikanske forskaren Richard K Betts. Det finns helt enkelt ingen allriskförsäkring att teckna mot det genuint oväntade. Tilläggas kan att vi antagligen också alltid kommer att fortsätta att lura oss själva, detta det säkerhetspolitiska önsketänkandets nedslående ledmotiv.

**WILHELM AGRELL är professor i
underrättelseanalys vid statsvetenskapliga
institutionen, Lunds universitet**